

**Рейпольська О.Д.,**  
канд. пед. наук, доцент,  
завідувач лабораторією дошкільної освіти і виховання,  
*Інститут проблем виховання НАПН України*

## **ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА – СЕРЕДОВИЩА, ЩО НАЛЕЖИТЬ ДІТЯМ**

Освітнє середовище це місце, де діти відчують себе захищеними, де відбувається більшість навчальних видів діяльності. З першого погляду на середовище в класі загальноосвітньої школи або групі закладу дошкільної освіти ми можемо зробити висновок кому воно належить – дорослому чи дитині. Тож, організація освітнього середовища, яке відповідає сучасним освітнім тенденціям, належить дітям і забезпечує їх особистісний розвиток має бути у центрі уваги педагогів дошкільної та початкової ланок.

У Концепції Нової української школи наголошено на необхідності створення нового освітнього середовища, тож цілком закономірно що сьогодні педагоги багато говорять та докладають багато зусиль задля його створення.

Освітнє середовище в Новій українській школі (НУШ)- це сучасний простір, сукупність умов, засобів і технологій для комфортного навчання учнів, учителів і самих батьків [2]. У Базовому компоненті дошкільної освіти України (БКДО) визначено, що це оточення, сукупність природних, предметних та соціальних умов, в яких дитина зростає, опановує науку життя, стає компетентною особистістю з притаманними їй індивідуальними особливостями [1]. Наголошую, обидва документи не суперечать один одному – у обох документах визначається пріоритетність *особистісно-орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, середовищного підходів* до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової освіти; обидва документи покликані забезпечити становлення особистості дитини, її фізичний, комунікативний, пізнавальний, соціально-моральний, художньо-естетичний, креативний розвиток, набуття нею практичного досвіду.

Серед основних складових освітнього середовища виокремлюємо такі: роль педагога у формуванні психологічно безпечного середовища; забезпечення права вибору; формування спільних цінностей; навчальні центри. навчальні матеріали та їх організація; розвиток відповідальності; участь дітей в організації освітнього середовища. Схарактеризуємо їх детальніше.

*Педагоги мають розуміти*, що усі діти заслуговують на середовищі, де забезпечуються їхні базові потреби та потреби у навчанні, додаткові потреби (для дітей з особливими освітніми потребами). При його створенні звертаємо увагу на баланс між видами діяльності, інноваціями педагога та інноваціями дітей. Таке середовище забезпечує можливості дітям робити власний вибір, можливості для розвитку нових та удосконалення наявних практичних навичок, отримання нових знань, розвитку свого позитивного ставлення до інших. дорослий має бути моделлю бажаної поведінки і ставлення. Педагог – медіатор, фасцилітатор освітнього процесу.

Окрім того, важливо, щоб вони повною мірою розуміли свою роль як моделі бажаної поведінки та ставлення до людей з повагою, добротою й відповідальністю. Важливо усвідомлювати основні риси відповідальності, яку педагоги несуть за дітей, що передбачає такі обов'язки: поважати кожну дитину; вірити в успішність кожної дитини; бути чесними і визнавати власні помилки; вміти слухати й дотримуватися конфіденційності; бути послідовними й справедливими; мати високі очікування щодо кожного учня, у тому числі учнів з особливими освітніми потребами; цінувати особисті зусилля дітей; організовувати стимулююче навчальне середовище; постійно поновлювати свої знання про дитячий розвиток. Отже, педагоги мають пам'ятати, що те, як вони навчають, є таким же важливим, як і те, чому вони навчають.

*Забезпечення права вибору* - освітнє середовище створюється для заохочення самовизначення дітей та розвитку їхніх можливостей. Одним із важливих чинників для розвитку самовизначення і самоактуалізації дітей є забезпечення можливості здійснювати вибір, приймати самостійні рішення, усвідомлюючи при цьому їх наслідки. Такі можливості для вибору знаходимо впродовж дня – це і вибір матеріалів, підходу до вирішення проблеми, місця за столом, де вони хочуть працювати та ін.

*Формування спільних цінностей.* Важливим складником системи формування нового змісту освіти є чітке бачення результатів педагогічного партнерства «дитина – дорослий», в основі якого відповідні цінності, зазначені в БКДО та НУШ, що, в свою чергу, рекомендовані Європейським парламентом та Радою Європи, і містять 24 риси і чесноти, що їх визнали пріоритетними понад 50 країн світу. Це: креативність, цікавість, критичне мислення, любов до навчання, мудрість, відвага, наполегливість, чесність, енергійність, любов, доброта, соціальний і емоційний інтелект, співпраця, справедливість, лідерство, вміння пробачати, скромність, розсудливість, самоконтроль, поцінування краси, вдячність, оптимізм, гумор і віра. Діти приходять із сімей, де також є певні цінності, тому важливо їх обговорювати з усіма дітьми і визначати спільні, які будуть лежати в основі дій як дітей, так і дорослих – педагогів і батьків.

*Створення спільноти у класі/ групі однолітків* стає ефективнішим, коли педагог виконує роль фасилітатора, при цьому: 1) *уміння розмовляти й слухати* є найважливішими якостями. Педагоги мають моделювати й активно розвивати в дітей уміння і навички ефективного спілкування; 2) *розвиток соціальних навичок* – емпатії, толерантного ставлення один до одного, розуміння точки зору інших дітей тощо; 3) *розвиток академічних навичок* – призводить до підвищення академічних досягнень, забезпечує якісне навчання і викладання, сприяє розширенню словникового запасу та умінням досліджувати, аналізувати й оцінювати навчальний матеріал; відповідати на запитання; використовувати нову інформацію; 4) *створення позитивного настрою* – застосовуємо вправи, що допомагають дітям навчитися співпрацювати з однолітками, поважати їх як особистість. Позитивний настрій створюється за допомогою атмосфери довіри, відчуття приналежності до спільноти, участі у прийнятті рішень вільного від критики ставлення педагога, справедливості й неупередженого ставлення;

5) *розвиток демократичних цінностей* передбачає знайомимо дітей з демократичними цінностями в доступній їм формі.

*Навчальні центри. Навчальні матеріали.* Ефективна індивідуалізація освітнього процесу може бути досягнута через організацію навчальних центрів/осередків, які відображають навчальні потреби й інтереси дітей. Організація навчальних центрів здійснюється для забезпечення дослідницької діяльності дітей, для формування самостійності, для організації роботи дітей в парах, у малих групах, а також індивідуально.

У навчальних центрах можна проводити різні види навчальної діяльності, тому вони мають містити різні навчальні матеріали. Відмінним в організації навчальних центрів у першому класі буде не обов'язковість їхнього фізичного розмежування, а, радше, організація навчальних матеріалів, які, як і в дитячому садку, мають бути певним чином організовані, позначені і саме головне – доступними для дітей.

*Розвиток відповідальності.* Дітей необхідно вчити правилам поведінки з предметами та навчальними матеріалами – діти можуть не знати усі матеріали, тому педагог має представити усі предмети поступово та показати способи їх використання, після чого обговорити місце їх зберігання.

*Встановлення правил.* При традиційному освітньому процесі - розроблялися педагогом і пояснювалися дітям, у сучасному освітньому процесі правила розробляються самими дітьми спільно з педагогом. Правила, як закони, створені для забезпечення людей, для захисту їх індивідуальних прав і свобод, слугують дороговказами щодо відповідної поведінки, тож для роз'яснення та прийняття – проводимо дискусію про їх призначення. Цінним є розуміння дітьми, що правила, як закони, створені для забезпечення людей, для захисту їх індивідуальних прав і свобод, правила радше регулюють потрібну поведінку, ніж забороняють певні дії. Дітям слід знати, що правила радше регулюють потрібну поведінку, ніж забороняють певні дії.

*Участь дітей в організації освітнього середовища* допомагає сформувати у них почуття відповідальності і того, що класна/ групово кімната належить саме їм – діти беруть участь в організації своєї навчальної домівки.

Таким чином, освітнє середовище живить досвід дитини. Усе – від естетики дизайну приміщення до емоційного фону – покликане створити такі умови, за яких діти зростатимуть як особистості. Можливо, саме розуміння цього змушує працівників багатьох українських садочків та шкіл, наче мантру, повторювати фразу “матеріально-технічна база” у відповідь на запитання про потреби закладу (і під цією фразою часто криються мрії про євроремонт, сучасні меблі, оргтехніку). Насправді ж матеріальні речі – це засіб, а не мета. Вони доповнюють, а не створюють досвід. Тому важливо, щоб за довгим переліком необхідних речей не губилось оте первинне – що це дає дітям.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Науковий керівник: А.М. Богущ. К.: Вихователь методист, 2012. 26 с.
2. Концепція Нової української школи <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>